

ביאור הדף מסכת בבא בתרא דף קל"ג

מביאה הגמרא מעשה באדם שחלק את נכסיו לאשתו ולבניו, אך השאיר דקל אחד שלא חילק לשום אדם. והיה סבור רבינא לומר שכיון שלעיל התבאר שאם אדם חולק את כל נכסיו לבניו ונתן קרקע לאשתו היא מוחלת על שעבוד כתובתה, כך יהיה הדין גם אם הוא שייר דקל אחד שלא חילק שאז אמנם עליו היא לא מוחלת ויכולה לגבות אותו מכתובתה, אך את שאר מה שחילק לבניו היא מוחלת, שהרי הוא חלק אף לה קרקע.

אך דחה רב ימר את דבריו ושאל את רבינא שלא יתכן לומר שרק אותו הדקל משועבד לכתובתה, כיון שאם היא מוחלת על שעבוד כתובתה, ממילא היא אינה יכולה לגבות את כתובתה כלל אף לא מאותו הדקל, ואלא כפי שהיא לא מחלה כתובתה וגובה מאותו הדקל, אומרים שהיא לא מחלה אף משאר הנכסים שהאב הוריש לבניו, ומה שהיא לא מחתה זה כי הייתה סבורה שקודם היא תגבה מהדקל וישומו בית דין את שווי הדקל ואחר כך היא תתבע את שאר כתובתה.

מביאה הגמרא שאמר רב הונא ששכיב מרע שכתב כל נכסיו לפני מיתתו לאחר, אם אותו אדם שהוא כתב לו את נכסיו ראוי ליורשו, הוא נוטלן משום ירושה, ואם לא נוטלן משום מתנה.

אך תמה עליו רב נחמן שהרי הוא אומר אותו הדין שאמר רבי יוחנן בן ברוקה שאדם יכול להוריש את נכסיו לאחד מיורשיו, ואם כך היה על רב הונא לומר שהלכה כר' יוחנן בן ברוקה, ולא לומר את הדין מעצמו.

ושאל רב נחמן את רב הונא שמא כוונתך הייתה לומר ששכיב מרע ששאלוהו האם נכסיך לפלוני, והשיב להם אלא למי, שאז אומרים שכוונתו הייתה אם ראוי ליורשו שאותו פלוני יטול את הנכסים מדין ירושה, ואם אותו פלוני אינו ראוי ליורשו שיטול את הנכסים משום מתנה. והשיב לו רב הונא שאכן לדין זה הייתה כוונתו.

וכשהיה רב אדא בר אהבה לפני רבא הוא היה סבור לומר שהנפקא מינה בין אם הוא נוטלם משום ירושה או נוטלם משום מתנה זה האם האלמנה יכולה לזון מנכסי הירושה, שאם אותו פלוני שהוא הוריש לו את נכסיו מקבל אותם מדין ירושה, האלמנה יכולה לזון מנכסים אלו, אבל אם הוא מקבל אותם מדין מתנה, כיון שזו מתנה מחיים אין האלמנה יכולה לזון מנכסים אלו.

אך תמה עליו רבא, שהרי כל דין מתנת שכיב מרע הוא דין מתקנת חכמים, ולא יתכן שאדם הזוכה בנכסים מדין דרבנן יזכה בהם יותר מאשר אדם הזוכה בנכסים מדין ירושה שהוא מהתורה.

ולכן אמר רבא שהנפקא מינה במקרה שדן רב הונא בין אם אותו פלוני זוכה משום ירושה או משום מתנה, זה אם לאחר ששאלו את השכיב מרע על אותו פלוני האם יזכה בנכסים והשיב ואלא למי, הוסיף השכיב מרע ואמר ואחריו יזכה פלוני.

שאז הדין האם השני זוכה בנכסים או לא, יהיה תלוי אם ירושת הראשון היא מדין ירושה או מדין מתנה, שאם הוא מדין ירושה אין השני זוכה בנכסים כי הראשון יורש את הנכסים ירושה גמורה, אבל אם אין הראשון ראוי ליורשו וזוכה בנכסים מדין מתנה, לאחר מיתתו השני זוכה בנכסים.

וכפי ששלח רב אחא בר רב עויא שלדברי רבי יוחנן בן ברוקה אדם שאמר נכסי לך ואחריו לפלוני, אם היה הראשון ראוי ליורשו אין לשני אחרי הראשון כלום, כיון שבאופן שהשני ראוי ליורשו הוא זוכה בנכסים מדין ירושה ולא מדין מתנה, וירושוה אין לה הפסק אחרי שאדם זוכה בה אלא היא שלו לגמרי.

ושאל רבא את רב נחמן שהרי המוריש התנא את ירושת הראשון בכך שתפסיק ירושתו של הראשון לאחר מיתתו והירושה תעבור לשני, והשיב לו רב נחמן שאמנם הוא היה סבור שיהיה לירושה הפסק, אך התורה אמרה שאין הפסק לירושה, וממילא יש כאן תנאי על מה שכתוב בתורה, ולכן הזוכה בירושה זכה בה זכייה גמורה ואין לאחר שום זכות בנכסים.

מביאה הגמרא מעשה באדם שאמר לאחד מאלו שהיו ראויים ליורשו נכסי לך ואחר כך לפלוני, ולאחר מיתת הראשון בא השני ותבע את יורשי הראשון, והיה סבור רב עיליש לומר שאכן השני יזכה בנכסים לאחר הראשון, אך רבא שהיה שם באותו הזמן אמר לו שדיינים שאינם בקיאים בדין דנים כך, שהרי שלח רב אחא בר רב עויא שאם היה הראשון ראוי ליורשו אין לשני אחרי הראשון כלום.

והכסיף והתבייש רב עיליש כיון שחשש שרבא יהיה סבור שבזמן שהוא אינו כאן היה דן רב עיליש שלא כדין, וניחמו רבא ואמר לו שנאמר בפסוק בישעיה "אני ה' בעתה אחישנה", וכלומר שבעת שהצדיקים צריכים ישועה ה' ממציאה להם, ואף כאן כשראה הקב"ה שאינך יודע את הדין הזה זימן אותי לבוא לכאן כדי שלא תיכשל, ומכך שזימן הקב"ה כך עכשיו אני יודע שבשאר הוראותך לא נכשלת בדין.

משנה. הכותב את נכסיו לאחרים והניח את בניו ולא הוריש להם מנכסיו, מה שעשה עשוי אלא אין רוח חכמים נוחה הימנו. ואמר רבן שמעון בן גמליאל שאם לא היו בניו נוהגים כשורה זכור לטוב.

גמרא. ומסתפקת הגמרא האם חכמים חולקים על רשב"ג וסוברים שתמיד יוריש אדם את נכסיו לבניו, ואפילו אם הם אינם נוהגים כשורה, או שאף חכמים מסכימים עם דעת רשב"ג שאם בניו אינם נוהגים כשורה הוא יכול להדירם מירושתו.

ומנסה הגמרא להוכיח מה דעת חכמים ממה ששינינו בברייתא שיוסף בן יועזר היה לו בן שלא היה נוהג כשורה, והיה ליוסף בן יועזר עילית של דינרים, דהיינו כלי כמין כד מלא דינרים.

והוא הקדיש אותה לבית המקדש, כדי שלא תבוא לידי בנו כיון שהוא לא היה נוהג כשורה.

ואותו הבן נשא את ביתו של מי שהיה קולע את הכתרים של ינאי המלך, שהיא הייתה אשה חכמה, וכאשר אשתו ילדה, הוא קנה לה דג, וכשפתח את בטן הדג מצא בו מרגלית, ואמרה לו אשתו שלא ימכור אותה למלך כיון שהם ישלמו לו עליה דמים מועטים שלא כפי שוויה, אלא שימכור אותה להקדש, ולא יאמר לגזבר כמה הוא רוצה לקבל עבור המרגלית כיון שאם הוא אומר סכום הרי זה כאילו הוא התנדב את שאר שווי המרגלית להקדש, והוא לא יוכל לקבל עבורה יותר, אלא ימתין שהגזבר יאמר לו כמה שווה המרגלית.

והלך לגזבר ושמו את המרגלית שהיא שווה שלוש עשרה כלים מלאים דינרים.

ואמנם הגזבר רצה לקנות את המרגלית כדי להשתמש בה באפוד של הכהן הגדול, אלא אך היה בהקדש רק שבע והיה חסר עוד שש כדי לקנות את המרגלית בשווייה.

ואמר להם אותו הבן של יוסף בן יועזר שהוא מוותר על אותם השש החסרים ומוכן ליטול רק את השבע הקיימים בתמורה למרגלית והשש הרי הם מוקדשים לשמים.

וכתבו בחשבונות של ההקדש, שיוסף בן יועזר הכניס להקדש כלי אחד של דינרים ובנו הכניס ששה.

ויש אומרים שכתבו שם שיוסף בן יועזר הכניס אחד ובנו הוציא שבע.

ומנסה הגמרא לדייק ממה שכתבו שיוסף בן יועזר הכניס אחת ובנו הכניס שש שיוסף בן יועזר עשה כהוגן במה שהקדיש את נכסיו ולא נתן אותם לבנו, שמשמע שמחמת מעשהו הטוב של אביו גם בנו זכה להכניס שש להקדש.

אך דוחה הגמרא שהרי לדעת הסוברים שכתבו שם שבנו הוציא שבע, משמע שבנו נהג שלא כהוגן, אלא היה עליו להניח בהקדש אחת אחת או שניים, וממילא משמע שכתבו שכפי שאביו נהג שלא כהוגן שלא הוריש לבנו כך בנו נהג שלא כהוגן עם ההקדש. ולכן אומרת הגמרא שאי אפשר לדייק מהמעשה הזה לכאן או לכאן.

אמנם מביאה הגמרא שמדברי שמואל רואים שחכמים חולקים על רשב"ג וסוברים שלא יוריש אדם את נכסיו לאחרים אלא רק לבניו, שאמר שמואל לרב יהודה שלא תעביר ירושה אפילו מבן רע לבן טוב, וכל שכן שלא תעביר ירושה מבן לבת.